

GLOSÁŘ 1987

občanské slovo

VII/87

Úvodem

Každý počin časem sám osvědčí svůj smysl, přesto je zvykem původců klást si otázku po něm již v úvodu a vzápětí hledat odpověď. Chtěli bychom otázku položit takto: víme vůbec co si myslí lidé kolem nás o veřejných věcech? A zda vůbec o nich přemýšlejí? Zástupy čekajících na ranní noviny (a to už nemluvíme o pravidelných frontách na knihy) přisvědčují kladné odpovědi, pokud pesimisticky nevěříme, že většina v nich hledá jen televizní program, křížovku či recept na nedělní oběd.

Lidé uzavření do svých pracovní-rodinných světů touží po informacích. A noviny jim je poskytují. Dozvědí se o přijatých i vypravených návštěvách, o špatně fungujících službách, o nedostatkových i závadných výrobcích, často i o přijatých opatřeních a rozhodnutích místních i nejvyšších orgánů. Dozvědí se i informace o světovém dění: tak třeba zprávy z irácko-iránského bojiště, při čemž čtenář nezůstává na pochybách, že novinář (a tedy i my) nevěří žádné z obou stran, a zprávy o jiných světových událostech, z nichž je jasné a jednoznačné, na čí straně novinář (a tedy i my) stojí; nebo zprávu o světlé stezce v Peru, z níž čtenář umně nepozná, zda ji zahrnujeme do světového banditismu nebo mezi pokleslé odnože našeho vlastního hnutí. Nebo zprávu o nové úplatkářské aféře kdesi za vodou, která je ovšem podána jako lapidární příklad obecného stavu věcí, vedle zprávy o úplatkářské "aféře" kdesi blízko, která je ovšem podána jako zřejmá výjimka zlikvidovaná hned v zárodku. Čtenáři se prostě dostává mnoho informací: naproti většina agenturních zpráv projde sítí - někdy s trapným opožděním - našich informačních prostředků. Zároveň čtenář často naráží na to, co je tabu, a případ od případu překvapeně zívá, co vše nenašel ve velkých formátech deníků a v tlustých časopisech.

Dozvívá se sice o jakýchsi odsouzených činech jazzové sekce, ale třeba mu ve shonu života a v přívalu dalších informací nedojde, že míra a přesah nedovoleného podnikání za rámec všech jazzových žánrů je směšně titěrná ve srovnání s přesahem zemědělského podnikání v JZD Slušovice.

Zkrátka: dostupné informace mají určitý řád a "dezinformace" jiných interpretací a dalších souvislostí si prostě nedovolujeme. Mnohým domýšlením ovšem nemůžeme zabránit, ale moudře je ponecháváme bez povšimnutí. Když třeba Gorbačov odjede ze státní návštěvy o den dřív než se naznačovalo, ponecháváme na zavlilém nepříteli, aby spřádal důsažné důvody až po státní roztržku, a na slušném člověku, aby se domýšlel důvodů dobrých. Je to konečně určitý druh informační serioznosti. Ale některé exempláře jsou méně seriózní: dozvíme se třeba z rozsáhlé reportáže doplněné barevnými fotografiemi o tvorbě volebního programu v Horních Kotěhůlkách nebo o plánu aktivity odborářů ve Zlámané Lhotě, ale do novin se již nevejde téměř nic o připravované nové ústavě (rozuměj: naší), ačkoliv nejasně cítíme, že se kdesi pro nás rodí.

Snad namátkové příklady sdostatek ozřejmují smysl našeho Glosáře. Dostáváme sice mnoho informací jako zvědaví čtenáři, přamálo jich však má vskutku občanskou podobu. Dostává se nám sdělení, nikoliv občanského oslovení. Víme - jsme-li pilnými čtenáři, posluchači nebo diváky - téměř všechno, co se děje kolem nás. Můžeme si i upřímně odpovědět, co to dělá s námi: odkládáme noviny s ulehčením, že Bagdád je daleko, Chomejní (jako že se to ještě nestalo) už brzy zemře, že islám není našim státním náboženstvím, že separatismus Sikhů je právě taková tvrdohlavost jako krvavá snaha ústřední vlády o jednotu, že je dobře, že tu nemáme černochoy jako v Jihoafrické republice a že s tím našim hospodářstvím stejně nikdo nehne. Odkládáme noviny s nezasaženým ulehčením často a mnozí. Avšak ne vždycky a všichni.

A tehdy a ti si klademe otázku: co si o tom myslí druzí? Oslovil-li tenhle problém nás s naléhavostí, která nám neumožnila poklidně odložit noviny, oslovil podobně i naše spoluobčany? Kdo to ví - a ví to u nás vůbec někdo? Jak se to dozvědět?

Nabízíme hru na noviny. Je hravá, opravdová a beztrestná jako každá hra. Pro tuto hru máme téměř všechny informace a pravidla předem stanovit stejně nedokážeme. Jedno nezbytné pravidlo je zřejmé: přijmeme hru na občany. Na občany, kteří v této zemi žijí a chtějí žít, kteří zde vychovávají děti, staví domy, pěstují stromy a pokládají to všechno tady - to dobré i to k uplivnutí - za domov pro sebe a další generace.

Když se třeba dočteme, že v místě N. se pro selhání klimatizace udusilo n tisíc slepic, budeme cítit se slepicemi přinejmenším jako se ztraceným obědem, na který jsme si vydělali a někdo nám, jej odcizil. Ať to byl nedbalý hlídač (pokud je dobře vybrán a placen), nedbalý ředitel (pokud je dobře vybrán), Státní plánovací komise - pokud v plánu škrtla finanční prostředky na lepší zabezpečovací systém, nebo systém, pokud si dovoluje vybírat špatné hlídače nebo ředitele. A budeme chtít, aby nám někdo řekl, kdo to zavinil a co se stalo pro příště. Neřekne-li, budeme se domýšlet sami a ptát se, co si o tom myslí druzí. Budeme vyhledávat dovětky a odpovědi tam, kde zpráva končí otázkou, i když je za ni tečka. Otázkou po osudu slepic, hlídačů, ředitelů, institucí i systému.

Je to možná banální, ale o víc prostě nejde. Jen pravda uvedená do všech souvislostí se stává Pravdou. A pravda uvedená do dalších souvislostí pravdivější. A nám jde - budiž řečeno závěrem - o úsilí k pravdě pro všechny, o pravdu občanskou.

- vj -

Angažovanost

Pojem angažovanost dnes patří k pojmům, s nimiž se lze setkat téměř vždy a všude. Kupodivu i v našem běžném každodenním životě se toto téma stává námětem rozhovorů a není nutné o něm hovořit slovy nijak vzletnými či oficiálními. Je pravda, že úsilivnou péčí sdělovacích prostředků se poněkud zastírá vlastní význam slova angažovat se, ale snad přece jen stále ještě víme, o čem je řeč. Rozhodně se mi zdá, že dost přesně rozlišujeme mezi angažovaností řečneme oficiální a neoficiální.

Většina z nás asi položí rovnítko mezi oficiální angažovanost a pojmy jako je loajalita, nucená organizovanost, přijetí shora daných plánů a mezi, kariéra a podobně. Z této angažovanosti se už dávno stala fráze bez obsahu, bez barvy a bez chuti a snad jen mírně zapáchající. Nikdo jí asi vážně nevěří, nikdo od ní nic opravdového neočekává. Hovoříce o ní, spiklenecky na sebe

pomrkáváme, jako že všichni přece víme, jak to doopravdy chodí a nás že oni nepřivezou - což je nakonec jistá variace na tradiční šup sem, šup tam, s náma už to nevyhrajou.

Ale na druhou stranu mám dojem, že řada z nás citlivě reaguje na problém angažovanosti pochopený v původním slova smyslu, jako spoluúčasti na věci. A to spoluúčasti vyvolané jakousi vnitřní pohnutkou, nějakým způsobem ztotožnění se společnou věcí - tedy nikoliv spoluúčasti nařízené, předem naplánované, vymezené a scválené (případně i odměněné). Existují kolem nás projevy takovéhle neformální angažovanosti? Je jich hodně nebo málo? Nechci se teď zabývat těmito otázkami, tím spíš, že nemájí smysl, nejsou-li doplněny bližším určením, o jakou společnou věc má jít.

Podle mého názoru by mělo jít o to, že žijeme právě teď a právě tady a že nám většinou není jedno, jak žijeme a k čemu směřujeme. Jsme-li členy nějaké společnosti, máme dojem, že řada věcí by se měla dělat opravdu společně a tak, aby stálo za to se pro ně angažovat. K tomu je ale potřeba vzájemné dorozumění, výměna názorů, diskuse, polemika či konec konců prostá dostupnost nezkraslených informací. A je jasné, že otázek, na něž není snadná a průzračná odpověď, nás v této souvislosti napadá celá řada. Je možno rozebírat způsoby a příležitosti k uchopení podílu na věcech společných, zamýšlet se nad cíli, kterých bychom chtěli dosáhnout, i diskutovat o tom, jaký smysl různé věci mají nebo jaký bychom v nich chtěli vidět. Myslím si, že řadu z nás tyto otázky dnes zneklidňují s větším důrazem než dřív a že se spolu s tím zvyšuje naše chuť a potřeba si o nich s někým popovídat. Snad není příliš troufalá představa, že Glosář by mohl být jedním z možných způsobů, jak naše potřeby alespoň zčásti uspokojit. Že to nepůjde snadno, je víc než jisté. Společně ale doufáme, že se to podaří.

Zajisté se budeme často dotýkat problémů, v jejichž řešení jsme většinou laici. Může se jednat o ekonomiku, životní prostředí, filosofii našeho každodenního života, o problémy, které potkáváme kolem sebe tak často, že už se nám zdají být neoddelitelnou částí života. Jsouce laiky, nebudeme chtít navrhnout vyčerpávající řešení problémů. Bude nám stačit často jen vyslovit otázku a poté se pít po tom, kdo na ni umí nebo má umět odpovědět, ale odpovědět pravdivě a úplně, bez příkras, zámlk a ohledů na různá tabu. Pro nás může být kromě odpovědi na otázku cenné i to, že

tu otázku dokážeme zřetelně formulovat, položit jí a chtít nalézt odpověď. Že to zkrátka všechno nenecháme koňovi, který už i bez nás má velkou hlavu.

Jaký by to všechno mělo mít výsledek? Nevím. Myslím si ale, že nyní by měl být hlavní smysl Glosáře v poskytnutí prostoru pro vyjádření se ke všemu, co nás dnes nenechává v klidu a k čemu chceme vyslovit svůj názor. Aby nám tím nabídl jednu z možností, jak se pokusit doopravdy angažovat. Pokud se tento smysl naplní, výsledek práce se dostaví sám - a určitě nebude špatný.

- mi -

Ze zahraničních novin a časopisů

V následující rubrice budeme pravidelně přinášet informace o zajímavých článcích a jiných materiálech, jež byly publikovány v tisku našich sousedů - v SSSR, Maďarsku a Polsku; věcně a k našim společenským zájmům orientované informace je totiž v našich sdělovacích prostředcích zatím poskrovnu - rádi bychom tuto mezeru v rámci našich možností aspoň provizorně zaplnili.

Případ Angleter

Angleter je nejen fonetický přepis francouzského názvu Anglie. Je to taky - lépe řečeno byl to - hotel na Isakievském náměstí v Leningradě, součást hotelového komplexu Astoria. V minulosti se zapsal do dějin ruské literatury: v roce 1925 v něm dobrovolně ukončil svůj život básník Sergej Jesenin. Události související s jeho demolicí v březnu letošního roku rozbouřily hladinu veřejného mínění nejen v Leningradě, ale v celém Sovětském svazu. Vrací se k nim ve svém 20. čísle časopis Ogoněk.

Článek v Ogoňku chce vylíčit postoje obou stran ve sporu o demolicí. Proti se postavila neformální mládežnická skupina "Záchrana leningradských historicko-kulturních památek". V textu jsou rozsáhlé ukázky z deníku členky skupiny "Záchrana" T. Lichanové. Vybíráme:

"16. března. Od sedmi hodin ráno má u "Angleteru" službu naše "skupina záchrany": opět se vyskytly důvody k znepokojení - dělníci na stavbě oznámili, že v deset hodin začnou demoliční práce. Lidí přibývá, objevuje se čím dál tím víc plakátů a transparentů, žádajících záchranu domu; přibývá i oddílů milice.

Asi ve dvanáct přijel stavbyvedoucí. Pokusil se vysvětlit, že budovu nelze zachránit; shnily dřevěné konstrukce, tzv. piloty základů. Říká, že domácí technologie neumožňuje je zpevnit nebo vyměnit. Jediné řešení je všechno zbourat a pak postavit kopii. Už ničemu nevěřím ...

Objevila se brigáda dělníků. Řekli, že právě dostali příkaz, aby začali s demolicí domu.

- Ale vždyť tu byl váš vedoucí, zaručil se, že se v nejbližších dnech nebudou provádět žádné demoliční práce ...

- Nu, zatelefonujte mu, počkáme. My jsme dostali příkaz ... Lidí je více a více. Už je nás kolem pěti set. Objevili se první provokatéři. Vynasnažili jsme se, abychom je přivedli k rozumu, nepěkné plakáty jsme sami sundali, požádali jsme lidi, aby respektovali milici, a dokonce jsme na ohradě vyvěsili ceduli: "Soudruzí, nevstupujte do sporů s milicí!" Pochybovače jsme přesvědčili ..."

V článku pak přichází ke slovu hlavní leningradský architekt, S.Sokolov. Vysvětluje důvody, které vedly k demolici, uvádí, jakým způsobem byla informována veřejnost, a uznává, že informovanost veřejnosti je do budoucna třeba zlepšit. Autor článku Oleg Petričenko nakonec čtenáře seznamuje s kritikou byra leningradského městského výboru KSSS na adresu městských správních orgánů (je třeba, aby od základů přebudovaly styl a metody práce, zapojily veřejnost do řešení otázek ekonomického a sociálního rozvoje města). To, že se v sovětské společnosti nyní objevila řada neformálních skupin podobného zaměření jako je "Záchrana", je důsledkem nedostatků v práci Všeruské společnosti na ochranu historických a kulturních památek (její pasivity, neschopnosti spojit síly mládeže, nedostatku reálných práv). Kritiku zasluhují i aktivisté "Záchrany" - Petričenko říká, že jsou mu bližší ti, kteří se neomezují jen na protesty, ale přiloží taky ruku k dílu, když jde o restaurační práce na historické památce (tento argument není v kontextu článku pro zahraničního čtenáře zcela srozumitelný).

K případu Angleter se vrací ve svém 22. čísle i týdeník Moskovskije novosti. Jelena Bruskovová tu píše, že stavitelé a projektanti měli asi svoje důvody, že však sympatie novinářů byly na straně obránců starého hotelu. Městské orgány bohužel fungovaly po staru: rozhodnutí o demolici bylo potvrzeno až v okamžiku, kdy už z budovy zbývala jen hromada cihel; projekt nebyl vůbec oponován, byl přijat za zavřenými dveřmi, a veřejnost nebyla včas informována, kdy a proč bude dům zbořen. Na případu se ukázalo, že leningradské městské orgány neumějí veřejně řešit problémy v životě města, respektovat veřejné mínění, přesvědčo-

vat lidi a uznávat své chyby. Takové potíže nejsou podle autorky článku nepochopitelné a situace se nezmění přes noc, protože v SSSR se po dlouhá léta kultivoval určitý typ vedoucího pracovníka - totiž jako člověka, který čestně a disciplinovaně provádí příkazy. K tomu lidi vedla už školní výchova, v podstatě autoritářská. Naštěstí se ukazuje, že v SSSR je dnes přesto hodně lidí, kteří umějí tu s větším, tu s menším úspěchem stát na svém; dovedou zaujmout občanskou pozici, a to vyžaduje samostatně myslící, sociálně aktivní osobnost.

Všichni se však musí učit demokracii, i ti, kteří se pokoušejí chránit ohrožené historické památky; protože demokracie neznamená jen právo hájit a protestovat, ale i umění poslouchat partnera, přít se, argumentovat.

Problém je dále v tom, že rozvoj demokracie v současné době daleko předstihl současné právní realie. Demokracie a "glasnost" musí být spolehlivě chráněny zákonem - stejným pro všechny a bez výjimky. Důležitou podmínkou úspěchu demokratizace je jasný a přesný právní základ. Veřejnost, veřejné mínění budou vyslyšeny, když bude promyšlen mechanismus, jímž se veřejné mínění projevuje a působí, rámec jeho možností a hranice jeho práv, uzavírá svůj příspěvek Jelena Bruskovová.

BV

Setkání ve Washingtonu

Před časem proběhlo v nové budově kongresové knihovny ve Washingtonu setkání spisovatelů z různých zemí světa s cílem "zbořit bariéry kulturního šovinismu a rozšířit zájem o literaturu velkých i malých zemí". Setkání organizovaly a financovaly průmyslové kruhy USA a Velké Británie, a bylo zajímavé nejen tím, že se ho zúčastnili někteří významní západní spisovatelé (např. John Updike), ale i tím, že se tu u jednoho stolu sešli spisovatelé ze SSSR (prozaik Andrej Bitov a básník Oleg Čuchoncev) a ruští spisovatelé, žijící dnes na Západě (např. Andrej Siňavskij a Josip Brodskij). O setkání informuje ve 20. čísle Literaturnoj gazety korespondent TASS Igor Ignatjev. Stěžuje si, že úloha informovat o vývoji v SSSR a o jeho vlivu

na literaturu byla na setkání svěřena prof. Etkindovi, ruskému literárnímu historikovi v emigraci. Jeho vystoupení zanechalo nepříjemnou pachůť, píše I. Ignatjev. Na jedné straně pozitivně hodnotil změny, jež probíhají v SSSR, na druhé straně se v jeho přednášce ozývala neskrývaná antipatie a nenávisť k někdejší vlasti, úsilí očernit sovětskou skutečnost a překroutit smysl přestavby. Moderátor diskuse označil skutečnost, že se u jednoho stolu sešli autoři ze SSSR a autoři žijící v emigraci, za historickou příležitost, dokazující, že i na Západě vznikla významná ruská díla, a E. Etkind řekl, že se jasně ukazuje jednota literárního procesu bez závislosti na tom, na které straně zdi autoři žijí. Autor článku tyto myšlenky nazývá bombastickými deklaracemi.

Sovětský spisovatel Andrej Bitov volil ve svém rozhovoru s časopisem Moskovskije novosti smířlivější tón. Na otázku, jak se utvářely vzájemné vztahy mezi spisovateli ze SSSR a spisovateli v emigraci, jak se shodovaly či rozcházely jejich názory v literárních otázkách, odpověděl:

"Shodovat se naše názory nemohly. Pravda, očekával jsem větší odpor. Zobecnující přednášku měl profesor Etkind, kdysi přednášel v Lenínradě. Zevrubně a klidně odevzdal daň všemu, co dnes probíhá v naší zemi, ovšem nakonec vyjádřil pochybnost o úspěšném výsledku našeho úsilí.

Všichni čekali odpověď na vznesenou otázku. Řekl jsem, že mi přednášející značně ulehčil úlohu a že podle mého názoru mnoho věcí vyličil v růžovém světle. U nás a o nás mluvíme mnohem řízněji, protože se neustále střetáváme s ostrými, drsnými problémy. Například o změně psychologického klimatu ve společnosti, o přestavbě ve spisovatelově duši.

Přestože si přejí být objektivní, posuzují Etkind a někteří další účastníci soudobé procesy v naší literatuře z hlediska, kterého se, pokud jde o její vývoj, dobrali před 15-20 lety. Vnitřně si jí pamatují takovou, jaká byla, když se s ní rozešli. Hodnotí hnutí, aniž by se ho zúčastnili, aniž by ho viděli. A žádné akademické vzdělání jim nemohlo nahradit účast na procesu.

Emigrace je určitá forma letargie. Když se člověk probudí, může si přečíst všechno nové, dozvědět se, co se stalo, ale to není totéž jako prožít, o čem čteš ..."

BV

Rozhovor na aktuální téma

(dnes s ekonomem)

Otázka:

V SSSR se připravují a snad již probíhají reformy ekonomického systému, které laikovi připadají tolik potřebné i u nás. Je ekonomická situace obou zemí natolik srovnatelná, abychom mohli se stejnými nadějemi očekávat efekt od týchž opatření?

Odpověď:

Trochu mne mate ten odkaz na ekonomickou situaci obou zemí. Připomíná mi to často slýchané argumenty, že někdy v minulosti, v etapách industrializace, kolektivizace, imperialistického ohrožení a pod. byl náš centralistický systém direktivního plánování v podstatě adekvátní tehdejší situaci, zatímco dnešní situaci "vědecko-technické revoluce" už adekvátní není. Ekonomický systém u nás a v SSSR je ve všem důležitém zcela shodný a shodné jsou i problémy, které v každodenním životě vyvolává. Proto musí být shodné i reformy tohoto systému. Odlišnosti např. v rozloze, v otevřenosti ekonomiky světu, v zděděné úrovni ekonomické vyspělosti, ve vybavení surovinovou základnou sice ovlivňují konkrétní ekonomické výsledky (a to různě v různých obdobích), ale podstatné věci:

- ekonomické rozhodování, permanentně přehlížející existenci vzácnosti ekonomických statků (omezenosti zdrojů) a neposlouchající informace zakódované v cenách, v těch jediných možných odrazech relativní míry vzácnosti ekonomických statků;
- víra, že je možné předělat člověka natolik, že bude reagovat na základě jakýchsi direktiv v rozporu se svými základními zájmy;

jsou vůči situačním odlišnostem zcela dominantní.

Otázka:

Tomu, kdo žije v reálném čs. socialismu delší čas, připadají náměty současné ekonomické reformy jako trapné opakování minulých příslibů a záměrů. Mohl byste uvést příklady nových myšlenek, které se nevyskytovaly v 60. letech?

Odpověď:

Centralistický systém direktivního plánování je - odhlédneme-li od futurologických snů neodpovědných zastánců kompjuterologie (této pseudoracionalistické víry naší doby) - reformovatelný jenom v jednom směru. Jsem přesvědčen, že v návrzích na insti-

tucionální uspořádání vlastně nic nového ani být nemůže. Naproti tomu, všechny dosavadní reformy opakují stejné chyby a zejména tu hlavní - opomenutí určujícího vlivu ekonomické nerovnováhy (nadměrné poptávky) na realističnost uskutečnění a na účinnost institucionálních změn. Všechny dosavadní reformy (od NEPU v dvacátých letech po dnešní gorbačovskou přestavbu, od Kádárových reforem po Jugoslávii a její permanentní reformování, od několika variant polských reforem po Tengovu Čínu) mají totiž naprosto standardní průběh. Neúnosná míra centralizace (a její doprovodné jevy) vyvolává reformní snahy v decentralizačním směru, uvolnění některých blokujících faktorů a celkové vzepětí nálady a iniciativy velkých skupin obyvatelstva vede ke krátkodobému zlepšení některých ekonomických výsledků, rozpad fungování dosavadního koordináčního systému - plánu, jeho neúspěšné nahrazení fungováním velmi okleštěného trhu a přetrvávající nerovnováha však vedou k otevřené inflaci a k velmi nepříznivým dopadům do rozdělovacích procesů (a tím ke zvýšení sociální nespravedlnosti), reforma je zastavena a pod rouškou boje s inflací se vrací administrativní metody a s nimi starý známý centralistický systém. Těto neúprosné logice kyvadlového pohybu mezi tuhou centralizací a určitou dočasnou decentralizací se zatím nevyhnula žádná socialistická ekonomika.

Otázka:

Společným jmenovatelem reformy je rozšíření prostoru pro iniciativu nižších složek na úkor vyšších, podnikového vedení na úkor nadřazeného orgánu atd. Jaké hlavní a ne jednoduše odstranitelné překážky rozvoji iniciativy vidíte?

Odpověď:

"Společné jmenovatele" reformy bych hledal úplně jinde, rozšíření prostoru pro iniciativu (tak zvané zdola) není jedním z dílčích prvků reformy, ale je konečným důsledkem provedení obrovského počtu navzájem propojených reformních kroků - hlavní překážkou je jediné neúplnost reformy, její nedotažení do konce, její rychlé opuštění při krátkodobě se zhoršující ekonomické situaci.

Otázka:

Projevují zatím reformní komise a orgány, které za nimi stojí, tolik odvahy, kolik odpovídá příslibům o rozsahu reformy?

Odpověď:

Předně chci zdůraznit, že neznám žádné "reformní přísliby". Znam pouze vnějšími okolnostmi (zejména přestavbou v SSSR) a některý-

mi vnitřními jevy (zhoršující se ekonomickou situací, což se v tomto období nedá svést na žádné vnější vlivy) vynucené zahájení příprav další etapy ve standardním kyvadlovém pohybu, ze kterých zatím ohledně "přislíbů" vůbec nic nevyplývá. Z toho bezprostředně plyne odpověď na další dílčí otázku - reformní komise projevují přesně tolik odvahy, kolik odpovídá výše zmíněným přislíbům, to znamená, že neprojevují odvahu žádnou. Dosaďovací reformní texty proto skutečnou reformu zatím neobsahují. Odhlédneme-li od některých silnějších slov, prakticky se jedná o dílčí úpravy, obdobné těm, které se provádějí před zahájením každé další pětiletky v případě, že minulá nebyla úspěšně splněna.

S NJ rozmlouval - vj -

K otázce kronikářově

Rudé právo nedávno otisklo příspěvek čtenáře, kronikáře jfštěho JZD. Pisatel si v něm docela pěkným, prostým a srozumitelným způsobem stýská na úpadek češtiny v hromadných sdělovacích prostředcích a na katastrofální stav české řeči ve veřejných vystoupeních různých řečníků. Potom tyto publicisty a řečníky částečně omlouvá tím, že poukazuje na špatnou výuku češtině na školách a nedostatek další péče o kulturu jazyka, jakou podle jeho mínění kdysi představovaly četné jazykové koutky v tisku, rozhlasu a televizi, jakož i jiné způsoby šíření a vštěpování dobré moderní češtiny. Nakonec se poměrně útočně táže, jak mohou instituce, pro něž je starost o vzdělání mateřského jazyka vlastní náplní práce, "lhostejně přihlížet tomuto stavu". Jmenuje z nich jedinou, Ústav pro jazyk český ČSAV. Byl to kritický příspěvek, jakých v poslední době máme možnost číst poměrně hodně.

Na všech těchto příspěvcích je však něco falešného a je čím dál tím zřejmější, že faleš způsobuje manipulovaně a někdy snad i bezděčná, takřkajíc nevinná "zdrženlivost" od dotyku pověstného jádra věci.

Jestliže například Rudé právo otiskne diskusní příspěvek Miloše Kopeckého na sjezdu českých dramatických umělců a vynechá nejdůležitější místa, je to manipulace zjevná a každému srozumitelná.

Našemu kronikářovi jsem však nakloněn přiznat "nevinnější" motiv jeho zdrženlivosti. Třeba si opravdu myslí, že ctihodná instituce Ústav pro jazyk český, která své poslání odvodila ze záměrů velkých jazykovědců českého národního obrození a jejich moderních následovníků, po celý čas až do dnešních dnů nerušeně plnila své poslání, že generace starých mistrů své vědy vychovávaly mladé generace a nejnadanějším z nich svěřovaly následnictví a teprve teď z nějakých nepochopitelných důvodů se jí zmocnila "lhostejnost". Třeba si totéž myslí také o Národním divadle, Akademii věd, novinách, nakladatelství Československý spisovatel, univerzitách a technikách, snad i o ministerstvu zemědělství.

Jenže tak tomu nebylo. Jako v celém českém společenském životě, tak i v Ústavu pro jazyk český působily a trvale působí důsledky tzv. krizových let a konsolidace. Glosa není místem pro rozbor motivů a cílů tohoto působení, ale je možné dát aspoň výběrový výčet událostí, v nichž se toto působení mimo jiné projevilo, jsou dosud aktuální a mají podstatnou spojitost s kronikářovou otázkou.

Řada pracovníků, kteří se jako jazykovědci osvědčili jazykovědnou prací, musela z ústavu odejít a nesměla a nesmí ani dnes v jazykovědě působit. Pro přijímání nových pracovníků bylo zavedeno tuhé kádrování převážně opřené o mimoodborné předpoklady. Pro zbylé i nové pracovníky byl vytvořen odstrašující systém sociální nejistoty uzavíráním smluv jen na krátkodobé pracovní poměry, který umožňuje kdykoliv kohokoliv bez udání důvodů vyhodit, a dosud je tohoto systému používáno. Pro všechny bylo zavedeno tupé byrokratické plánování a schvalování činnosti, které prakticky znemožňuje publikační a jinou činnost, hodnou poslání jazykovědcova. Mnohá dlouholetá práce desítek lidí byla vyhozena spolu s autory (málokdo si bude umět představit, co práce a peněz stojí příprava lexikografického materiálu pro počítačové zpracování ve spolupráci se zahraničními institucemi; je jednou z prací, co přišly vniveč). Práci ústavu stále stejným způsobem řídí lidé, jaké by si zmínění mistři své vědy nikdy nevybrali za své následovníky (ředitelem ústavu například není bohemista). Spojili-li se tyto události se systémem přijímání posluchačů na studium bohemistiky a likvidací publikačních možností, zejména desítek literárních a kulturních časopisů

(s časopisy byl od časů Havličkových těsně spjat jak vývoj národní kultury, tak vývoj jejího jazyka), troufám si uzavřít, že Ústav pro jazyk český byl prakticky ochromen, neřku-li zničen, a v tomto stavu dodnes ponechán.

Náš kronikář to patrně myslel dobře, ale jeho otázka po lhostejnosti bohužel míří zcela mimo jádro věci a je podivná zvláště u kronikáře, neboť kronika a kronikář jsou odvěcí důležití činitelé národní paměti, podobně jako muzea, archivy a knihovny a jejich pracovníci. Jako tito mají uchovávat předměty, dokumenty, knihy a časopisy, které byly, mají kronikáři uchovávat události, které se staly. Obávám se, že zmíněný kronikář se po "lhostejnosti" táže prostě proto, že kronikářsky nezaznamenal obdobné události ve svém družstvu, ve své obci, ve svém okrese, v jejich školách, továrnách, úřadech, novinách. Jinak by se přinejmenším tázal, co se stalo s Ústavem pro jazyk český, že neplní své přirozené poslání.

To je důležité. Jen z odpovědi na otázku, co se stalo a co se děje, dá se dojít snad i k názoru, co je třeba dělat k nápravě. I kdyby se totiž dnešní Ústav pro jazyk český zbavil "lhostejnosti", moc mu to nepomůže, protože jazykověda a její účinná popularizace potřebují jazykovědce a možnost pracovat.

- ni -

Cestovat za inspirací . . .

Nedávno jsem si vzpomněl na svou sousedku z doby asi před deseti lety. Byla to stará paní, docela osamělá. Občas dala našim dětem nějakou maličkost, a když jsem se jí jednou mezi řečí zeptal, proč si dělá zbytečnou škodu, dozvěděl jsem se, že si tak připomíná svá dvě vnoučata, která nikdy v životě neviděla: její syn emigroval do Austrálie, oženil se, má dvě děti, ráda by se s nimi setkala, ale cestovat do zahraničí, a ještě k tomu za emigrantem, není jen tak: zkouší to už několik let, zatím ji však nepustili.

Po čase se na dveřích jejího bytu objevily úřední pečeti. Starou paní porazilo auto a na následky zranění zemřela. A protože tady žádné příbuzné neměla, Austrálie je daleko a naše hra-

nice, jak říká pan prezident, nejsou žádné korso, pochovali ji nejspíš tak, jako se pochovává přejetý pes nebo kočka.

Podnět k této poněkud sentimentální vzpomínce mi dal diskusní příspěvek Josefa Velčovského na 3.sjezdu Svazu čs.výtvarníků (otisklo ho Rudé právo 12.června v kulturní rubrice). Pan Velčovský se v něm přimlouvá za to, aby naši umělci dostali příležitost inspirovat se ze zážitků zahraničních cest. Naplňuje ho hořkostí, "že například pěstitel poštovních holubů si může vypustit svého holuba z kteréhokoliv místa na světě, kde se právě vypouštění holubů koná. V tom lepším případě. V horším - že přes systematicky vedenou kádrovou politiku mnohá panimáma odcestuje do Francie, aby si doplnila šatník, protože je pozvána emigrovaným příbuzným, zatímco malíř nemající emigranta v rodině, a tudíž člověk prověřený a spolehlivý, nevycestuje, protože vidět Picassovu výstavu není dostatečným důvodem k udělení výjezdní doložky."

K tomu jen několik poznámek. První je lingvistická. "Emigrovaný" je adjektivum utvořené z přičestí minulého trpného, analogicky jako např. napsaný, nakreslený, složený. Budí představu, že někoho svázali do balíku a poslali do Paříže "za účelem emigrace". Představa ostatně není úplně nepřesná (i když mám podezření, že není p.Velčovskému vlastní a že ten gramatický tvar v jeho příspěvku je jen důsledkem mezer ve vzdělání). Myslím si sice, že by člověk pokud možno neměl opouštět svou rodnou zem v jejích těžkých dobách, ale na druhé straně nejsem schopen se jakkoli zlobit na lidi, které v posledních osmnácti letech politické poměry a nemožnost společenského uplatnění přivedly k tomu, aby odešli.

Dále: pan Velčovský nejspíš patří k té zanedbatelné části našeho obyvatelstva, která neví, že s cestováním za příbuznými do světa bezpráví jsou spojeny jisté potíže. Tak například - zmíněná panimáma tam nemůže jen tak beze všeho odjet za jakýmkoli příbuzným; nejenže k tomu potřebuje písemné pozvání, v němž se příbuzný zavazuje, že bude hradit všechny náklady jejího pobytu, ale navíc musí jít o nejbližšího příbuzného (manželé, rodiče, děti, sourozenci). Když příbuzný je dostatečně blízký, ale řečeno s panem Velčovským "emigrovaný", má panimáma smůlu a kromě toho už jen slabou naději, že když to bude trpělivě zkoušet rok za rokem, nakonec možná ostrážitost úřadů otupí a jí se podaří "doplnit si šatník" a kromě toho se setkat se svými nejbližšími. Ale i když jde o nejbližšího pří-

buzného a žije v nepřátelské cizině "s vědomím čs. úradů", nemá panimáme ještě vyhráno: pokud má ona sama nějaký škraloup z minulosti, nebo nedejprávň z přítomnosti, dostane se jí místo výjezdni doložky jen stručného vyrozumění, že její výjezd není v souladu se zájmy čs. státu; pak zpravidla ani trpělivost nepomáhá.

Co k tomu dodat? Napadá mne řada věcí, svěřit papíru se z nich dá jenom jedna: bylo by sice opravdu dobré, kdyby čeští umělci měli možnost poznávat cizí země, ale současná omezení mají aspoň v případě pana Velčovského, zřejmě "člověka prověřeného a spolehlivého", i svou světlou stránku: máme už i tak ve světě ostudy dost.

BV

Tigríd versus Gorbačov

V západní Evropě je Gorbačov populárnější než Reagan, u nás byl přes zkušenost roku 1968 vítán málem jako osvoboditel a tato důvěra přes vše, co se nestalo, stále trvá; v západoevropských zemích dvě třetiny dotázaných odpovědělo, že to, co se děje v Rusku, je skutečnou změnou k lepšímu. "Nejenom mezi lidmi v Československu, ale v celém světě vyvolaly Gorbačovovy návrhy na přestavbu některých zvlášť zaostávajících oblastí v sovětské společnosti neobyčejný zájem... desetitisíce komentářů zaplavily informační media, sovětologové se dosud předhánějí v analýzách..." píše Pavel Tigríd v článku Ve věci Gorbačov (Svědectví 1987, č. 80). Tváří v tvář iluzím o povaze nové sovětské politiky chce autor odpovědět na otázku, oč vlastně dnes v Rusku jde, odpovědět tak, jak se to sluší a patří: jestliže se kdekoli na světě veřejně vyhlásí úmysl změnit k lepšímu lidské podmínky, nemá to být ani utajováno, ani ironizováno; stejné logické ovšem je "připomenout podobné pokusy v minulosti a ve světle těchto historických zkušeností odhadovat a poměřovat, co je podstatné a co okrajové..."

Z tohoto hlediska Pavel Tigríd odmítá domněnky, jako by snad sovětská přestavba znamenala strukturální změny (proměnu celého systému) a uvádí jako příklad takových strukturálních změn přeměny autoritativních režimů ve Španělsku, v Řecku a Portugalsku. Strukturální přeměny si však "žádný řádný komunista nemůže přát",

a tak i nadále bude podle autora sovětská moc znamenat "mocenský, hospodářský a do značné míry i kulturní centralismus", vládu jedné strany, nedělitelnost moci a společenské vlastnictví výrobních prostředků.

Na základě těchto předpokladů Tigríd - a jistě právem - odmítá také pokusy ztotožňovat smysl pojmů demokratismus a demokratický s tím, co znamenají v liberální společnosti; upozorňuje, že těchto pojmů se v minulosti sovětského státu používalo "překvapivě hojně" (kupříkladu i za Brežněva), přičemž vždy "měly sloužit k centralizaci a upevnění moci, nikoliv k její decentralizaci a oslabení".

Pavel Tigríd tedy dochází k závěru, který je totožný s východiskem jeho úvahy: že v jednom smyslu se vlastně rozhodně neděje nic, "co by změnilo tvář dějin na sklonku 20. století...totiž v tom...že by režim sovětského typu přešel reformami a plynulými přestavbami k otevřené, pluralitní, demokratické společnosti."

Tigrídovi můžeme být vděční jako každému, kdo vede zápas proti aktuálním iluzím. Na druhé straně se mi zdá, že on sám podléhá jiným iluzím, těm, které vyplývají ze zcela určitého, na Západě krajně rozšířeného nepochopení skutečností odlišných od jejich vlastní (to znamená liberální) společnosti; o skutečnosti Východní Evropy to platí v první řadě.

Tigrídův článek je povšechný. A tak i já vyjádřím některé námítky v několika poznámkách. Vztahují se k elementárním pravidlům pro regulérní posouzení současné politické situace, na které - zdá se - Pavel Tigríd ve svém článku zapomněl.

Pravidlo první: lidské dějiny nekončí dneškem a tím, co dnes je. Západní demokracie je sice významnou oblastí lidských dějin, ale oblastí dílčí; pokud někdo soudí, že právě v tomto bodě se vývoj zastaví a celé lidstvo se na něm sjednotí, je to vlastně dosti odvážný názor. Jenomže na Západě je velmi rozšířený; ve shodě s ním vidí Tigríd veškeré společenské posuny v Rusku jako víceméně zanedbatelné, pokud a protože nevedou bezprostředně k vytvoření společnosti obdobné té, jaká je na Západě. Tento pohled přezírá odlišnost náboženských, psychologických, morálních, dějinných i institucionálních předpokladů, které jsou vlastní národům rozdílných kulturních a civilizačních oblastí, a místo toho předpokládá, že tyto tak zásadně se

lišící národy a státy nemají hned teď nic důležitějšího na práci, než okamžitě uskutečnit přerod v pluralitní demokratickou společnost se svobodným podnikáním. Jde však o národy, které se ve své převážné většině nevyvíjejí k západnímu modelu společnosti - neříkám, že je to dobře nebo špatně, ale že je to tak. Těžko proto může vést k něčemu pozitivnímu, mají-li být Gorbačovovy reformy souzeny právě tímto měřítkem. Naopak: pro orientaci v tak rychle se měnící situaci je smysluplný takový přístup k současné sovětské skutečnosti, který se pokouší analyzovat možnosti budoucího vývoje bez ideologických předpokladů; vždyť budoucnost není předem dána, ani známa.

Ale je na čase přejít k pravidlu druhému: že neobstojí předpoklad, jako by představitelé a vedoucí činitelé socialistických zemí nebyli ve svých výrociích a činech vázáni na instituce, na vrcholku jejichž hierarchie stojí, a na obyvatelstvo, kterému vládnou. O paní Thatcherové nikdo nepředpokládá, že by mohla v Británii vládnout svévolně, ale už když jde o Čínu, leckdo se domnívá (a mylně), že Teng si zavádí reformy jaké a jak se mu zachce. Pokud pak jde o Gorbačova, bylo by Pavlu Tigridovi stačilo (podle tiráže psal svůj článek v březnu, tedy před posledními změnami v sovětském vedení), aby z tohoto hlediska posoudil například jen složení sovětského politbyra, a kladl by zřejmě otázku o tom, kde "jsou ti, kdo mají výhrady, kde jsou kritikové a pochybovači, o nichž mluví generální tajemník?" s poněkud menší ironií.

Generální tajemník tedy musí jakožto s činitelem spolupřerodujícím o tom, co a jak se kdy může, počítat s rozvržením sil ve stranických orgánech a organizacích nejrůznějších stupňů; musí brát ohledy na miliony sovětských pracujících s jejich neobyčejnou ideologickou a názorovou setrvačností, jak to odpovídá uzavřenosti společnosti, ve které dosud žili.

Ale kromě toho jsou vedoucí činitelé sovětského státu vázáni na zájmy a prospěch právě státu, této moderní obdoby mnohonárodnostní říše, nemohou nepřihlížet k situaci bloku východoevropských zemí, které jsou se sovětským státem v nejužším spojení, k celkové mezinárodní situaci atd. atd.

Vraťme se však k Tigridovu článku. Když Gorbačovův posuzovatel a soudce nejen opomene na tyto a další determinanty

uvažování a jednání ruského vedoucího představitele upozornit, ale navíc je ani sám nevezme v úvahu, je pak přirozené, že posloupnost Gorbačovových činů ztrácí logiku a jeho osobnost se objevuje v podivném démonickém osvětlení jako osobnost manipulátora, který dělá, co ho právě napadne.

Nyní tedy pravidlo třetí a poslední. Podle něho bychom se měli snažit napomoci zlatému stromu života, aby se zelenal. Konkrétně jde o to: Pavel Tigríd velmi nemá rád komunisty a zatracuje je - má na to právo a v Paříži i příznivé podmínky. Dobře. Proto ale ještě nemusí házet všechny komunistické předáky do jednoho pytle. Vždyť jistě i on sám ví, že je velký rozdíl nejen mezi Gorbačovem a Brežněvem, ale i mezi Gorbačovem a Chruščovem. Ovšemže ten, kdo se vydal tímto směrem, může v budoucnosti i dost pokazit; to platí o Gorbačovovi tím spíše, že úkoly, které před ním stojí, jsou obtížné a početné. Ale právě tak může mnohé z nich vyřešit, má k tomu schopnosti i energii.

Nejde ovšem jen o něho a o nové sovětské vedení. Naději, kterou si, jak je vidět, přece jen nechci nechat vzít, čerpám také z víry v probuzení a obrodu ruského lidu i ostatních národů sovětského státu. Jejich lethargie musí být po všem, co prožily, velká. Žádný národ však není odsouzen k tomu, aby v budoucnosti pouze reprodukoval svůj dosavadní úděl; v Rusku určitě nejsou jen lajdáci, opilci a zloději, jak se nám to jeví při četbě statí ruských emigrantů nebo při turistických zájezdech. Uvidíme...

A snažme se vidět dobře. Tak, abychom byli schopni vyhnout se jednostrannostem, které přináší pohled Pavla Tigrída. Příznáme pak, že současné ruské hospodářské reformy, i když bezprostředně nevedou k západnímu systému svobodného podnikání, zavádějí nicméně do sovětského národního hospodářství tolik potřebné tržní mechanismy i některé důležité zásady ekonomické racionality. Že glasnost, byť i pod kuratelou strany, přece jen je nesmírně výrazným krokem na cestě k svobodnému shromažďování informací a k nezávislému utváření veřejného mínění. Že současné sovětské demokratizační procesy sice neznamenají demokratizaci v západním smyslu, že však mají za následek podstatné sblížení státu a obyvatele a k tomu, že život celé společnosti se přibližuje zásadě rovnosti občanů před zákonem. Že tak jde o směřování Gorbačovova Sovětského svazu k socialistickému ústavnímu státu.

A je-li tomu tak, vznikají také pro národy východoevropského bloku, jehož jsme součástí, nové, dosud netušené možnosti a naděje.

Pavel Rejcha

Historie jedné stížnosti

S úvahou o stížnostech a stěžovateli jsem se poprvé setkal v Italských prázdninách Jana Wericha. Její autor se zaměřil na jedince, vyjadřující svou nespokojenost s televizními pořady. Shledal je subnormálními a poměrně právem. Neboť individuum duševně neporušené po shlédnutí nepodařeného programu pouze s kletbou vypne přístroj. Jedinec narušený navíc usedne a napíše ostrou kritiku. Televizi tak přicházejí jen hodnocení subnormálních diváků. Těm pak přizpůsobuje svou programovou nabídku.

Subnormální jsem zřejmě také já. Příslušné dispozice se ve mně probudily zcela nečekaně. Na nástěnce před Tyršovým domem jsem kdysi spatřil plakát : "Výstava nejlepších sportovních fotografií z let 1978-1983". Vešel jsem a žasl. Na panelech byly předkládány snímky banální, nudné a fádni, nejubožejší fotografické řemeslo s významem přinejlepším dokumentárním. Vystaveným pracem chybělo vše, co je s dobrou sportovní fotografií bytostně spjato - postrádaly dynamiku, napětí, vtip. Ostatně ke sportu měly hodně daleko. Dokumentovaly vesměs jen zasedání sportovních organizací, předkládaly tuctové portréty významných sportovců. Návštěvník zaplatil poměrně vysoké vstupné 4 Kčs, očekával průřez díly předních sportovních fotoreportérů a místo toho mu byl předložen bezcenný brak. Cítil jsem se podveden a svou nespokojenost s výstavou jsem vyjádřil v návštěvní knize - jako mnozí přede mnou. Nicméně mé rozhořčení dosáhlo takového stupně, že jsem své dojmy sdělil i dalším institucím - Národnímu muzeu (kterému správa výstavní síně příslušela) a redakci Československé fotografie. Pak už jsem jen - jako jaderný chemik v ústraní krytu - očekával nachystané exploze. Dostavily se záhy. Pracovník muzea tělesné výchovy mi v dopise vysvětlil, že k datu zahájení expozice se nepodařilo včas sehnat potřebné snímky. Jenže to už byl natisknut plakát, výstava naplánována a schválena a tak se sáhlo do archivu. A vytáhlo se vše, co bylo možno nazvat fotografií. Nikdo nemohl tušit - vyznívalo z dopisu - že se najde rýpal, který bude na výstavě nejlepších sportovních fotografií požadovat odpovídající exponáty. V závěru listu mi pisatel naznačil, že jsem denně vystavován závažnějším skutečností, než je nepovedená výstava. V této souvislosti srovnal vyšší vstupného s cenou rajčat a úroveň expozice s kvalitou prodávaných brambor. Ten muž byl nepochybně materialista a nejspíš vegetarián.

V následujících týdnech se rozhostilo ticho. Bylo přerušeno jen decentním šploucháním vody, vyznívajícím z dopisu ředitele Národního muzea. Myl si ruce konstatováním, že příslušná výstavní síň je vlastně spíš majetkem ÚV ČSTV. Muzeum tudíž nenese za úroveň výstav v Tyršově domě odpovědnost.

Celá akce se vyhroutil v časopise Československá fotografie z února 1984. Byl zde otištěn vyňatek z mého dopisu redakci a následoval dlouhý komentář nepodepsaného redaktora. V podstatě mi dával za pravdu. V podstatě. Neboť při posuzování stížnosti si náš tisk libuje v kompromisech. Špatná úroveň výstavy byla tudíž utlumená konstatováním, že vlastně návštěvník muzea může přece jen shlédnout zajímavé snímky, a to z počátku tělovýchovy v českých zemích a že můj zápis v návštěvní knize byl rázu, za který by se měl stydět i otrlý námořník. Na svou obranu mohu říci jen tolik, že snímky z počátku tělovýchovy byly součástí stálé expozice a neměly nic společného s výstavou fotografií z let 1978-1983. Navíc místopřísežně prohlašuji, že nejsilnějšími výrazy, jichž jsem použil v návštěvní knize, byly: paskvil a podvod. Avšak redaktor - suchozemec, pro nějž představa námořníka je spojena toliko s obsluhou parníku Vyšehrad, může mít o této profesi ideály.

Dál jsem ve své "válce" nepokračoval. Takže neúspěch? Vůbec ne. Od roku 1984 probíhá expozice nejlepších sportovních fotografií pravidelně v důstojném prostředí výstavní síně na Můstku a každoročně je zde soustředěno to nejlepší, co na téma sport vzniklo.

Potud tedy jedna stížnost neboli - budeme-li se držet klasifikace, uvedené v úvodu tohoto příspěvku - subnormální reakce individua na nespokojenost. Jak vypadá reakce normální? Pronese se pár ostrých slov u piva, špatná kvalita zboží se vytkne prodavačce a výpadek elektrického proudu řidiči tramvaje. Navenek je vše v pořádku, slovy Haškova Švejka: "nálada obyvatelstva je 1 A".

A tak si myslím, že naopak oprávněná stížnost, adresovaná na správném místě, je tou nejvhodnější reakcí na vše negativní, s čím se člověk setkává. Je metodou, kterou může každý jednotlivec přispět k nápravě špatného, nedokonalého, přežitého či zastaralého. Ne vždy vede k jednoznačnému úspěchu. Ale pouhý pokus o nápravu je vždy hodnotnější než nečinnost.

SmŠ

Co psaly noviny před stočtyřiceti lety

stálost, vytrvalost a neohroženost politická jsou vlastnosti, které nevyhnutelně národ mítí musí, chce-li upevnítí svoje práva a svou svobodu: bohužel ale těchto vlastností ještě pořídku nalézáme. Jak mnohý mezi přátely svými aneb někde v hostinci, aneb jak říkáme za větrem až přes příliš zuřivý a radikální člověk, svěsí hlavu, ohne hřbet a poníží svou mysl, jakmile s ouřady co činiti má, jakmile strana jemu ve smýšlení politickém protivná zvítězí a své odpůrce ustrašovati a pronásledovati počíná. Jak mnohý, jenž v roku 1848 bouřlivým svým radikalismem až všechno děsil, jemužto tenkrát všeho bylo málo, jemuž se celý svět zdál býti neliberální a reakcionářský, jak mnohý, pravím ouhlavní radikalista z minulého roku obchází nyní s kloboukem v ruce jako zmoklá slepice v ustavičných ouzkostech, aby si někdo nevzpomněl na jeho lonskou zuřivost.

Jaká jest asi příčina tohoto tak obyčejného úkazu? - Ovšem jest příčin více, my však zde jen na jednu hlavní poukázati pomýšlíme. Že jsou vůbec lidé beze všeho mravního charakteru, kteří vždy jen s tou stranou drží, která vyhrává, kteří se tedy i v loni beze všeho přesvědčení a bez mravního pudu k liberální straně přidali, domýšlející se, že musí zvítězit a že pak při tom i oni uloví lecjaký výnosný ouřadek nebo něco tomu podobného: o tom všem, jakožto věci příliš sprosté, obyčejné a mizerné nechceme ani slov šířiti. Takoví lidé budou dnes sloužiti absolutní vládě za denuncianty a za biřice, a zítra, kdyby se věci obrátily, budou své nejpoctivější spoluobčany všet na lucerny a připravovat pod guillotinu, vždy ale budou vyhledávat beze vší svědomitosti jen svého špinavého zisku.

My však zde jen chceme jednatí o poctivých, ale slabých lidech, o příčině, proč oni jsou nestálí a lehce zastrašitelní ve svém politickém smýšlení. Příčina toho jest neurčitost

a nejasnost jejich politického smýšlení. Fuzeni jsou jenom okamžitým cítem a neurčitým nadšením, nedovedli si ještě utvořit v hlavě pevný systém politických zásad, a proto kolikrát jim v nadšení přeskochí několik koleček a hodiny jejich politického smýšlení hrozně hřmotí, najednou ale bez hnutí státi zůstanou. Právě proto, že se jejich smýšlení politické nezakládá na dobře promyšlených a ustálených zásadách, lehce se zaleknou a netroufají si to, co skutečně smýšlí, vždycky tak činem vyznati, oni mají jen jakousi sváteční politiku mezi přátely a při sklenici, ale všude ve skutečném životě jenom všední. Když slunce svítí liberální straně, poletují jako motýlkové v nejpestřejším barevném blesku: když ale se obzor zahalí mraky a od daleka bručí vládní hrom, již hned zalézají jako červíkové do svých dírek.

Mužové ale, kteří dle pevných zásad smýšlí, kteří si utvořili pevná nezrušitelná pravidla v politice, přes které nikdy ani nepřeskochí ani nepodlezou: takoví dovedou v čas přílišné politické bujnosti odporovat přemrštěncům, a nedbajíce na žádné jejich, že při tom často utrží nezasloužené nadávky, umějí ochladiti jejich přílišnou zapálenost a uchrání tím kolikrát vlast od velikého neštěstí, za to ale se také nebojí v zarmoucených dobách politické sklíčenosti povznésti neohrožené hlasu svého proti škůdcům a nepřátelům svobody. V politice musí každý napřed sám se sebou a se svým svědomím býti urovnán a přesvědčen, že nic nespravedlivého a nic pro vlast škodlivého nežadá, pak ale když jednou tohoto přesvědčení nabyt, nesmí se také bát a stýchat, toto své přesvědčení jakožto věc dovolenou a poctivou všude a před každým a buď si to císař sám vysloviti a zastávati. Jen takovým způsobem může opravdu svoboda práva vzniknout a pro budoucnost se ustáliti.

Karel Havlíček, "Statečnost politická",
Národní Noviny 1849

Annual Report of the Board of Education

The Board of Education has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Superintendent of Schools, and to express its appreciation of the services rendered by him during the past year. The report shows a steady increase in the number of pupils attending the schools, and a corresponding increase in the amount of money expended for their maintenance. The Board is pleased to note the progress made in the various branches of learning, and the high character of the instruction given. It is also gratified to see the improvement in the physical condition of the schools, and the attention given to the health and comfort of the pupils. The Board believes that the system of education now in vogue is the best adapted to the needs of our country, and it is confident that the progress made during the past year is a fair indication of the success of the system in the future.

The Board has also received reports from the various school committees, and is pleased to see the interest and activity of these bodies in the management of the schools. It is confident that the cooperation of the school committees and the Board will result in the most efficient and economical management of the public schools.

The Board has also received reports from the various school committees, and is pleased to see the interest and activity of these bodies in the management of the schools. It is confident that the cooperation of the school committees and the Board will result in the most efficient and economical management of the public schools.